

سیدحسین کهنمویی

«پدر ادبیات مقاومت شیعی آذربایجان»

سیدحسین کهنمویی شاعر ناشناخته تبریزی یکی از چهره‌های مهم و تأثیرگذار در جریان انقلاب اسلامی از تبریز و همچنین ادبیات مرثیه انقلابی آذربایجان است که دامنه گسترده‌ی اشعارش سراسر ایران را درنوردیده و بر حق سمبل ادبیات مقاومت آذربایجان محسوب می‌شود.

کهنمویی فرزند حاجی میراحمد آقا تاجر در دهم اردیبهشت ۱۲۸۰ شمسی در محله خیابان تبریز به دنیا آمد. پس از طی دوران کودکی قدم به مدرسه گذاشت و موفق به اتمام تحصیل در مدارس سنتی آن روزگار شد. آیت‌الله شهید سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی در شرح حالی که درباره او نوشته متذکر شده است:

«روز ۲۵ شوال‌المکرم ۱۳۹۵ قمری مطابق ۹ آبان ۱۳۵۴ شمسی روز شهادت امام جعفرصادق(ع) وفات یافت و در تبریز در قبرستان مارالان (بقائیه) به خاک سپرده شد و برایش نماز خواندم. مردی بیدار و سید بزرگوار، عالم فاضل جلیل‌القدر و دیندار بود و با اینجانب دوستی و صداقت کامل و ثابت داشت و در تفسیر قرآن مجید و اطلاع بر تفاسیر

کلام الله تعالی ید طولانی داشت.»

مرحوم کهنمویی در جریان مبارزات نهضت ملی شدن نفت حضور فعال داشت و آثار خیر بسیاری نیز از خود برجای گذاشت و از آن جمله تاسیس اولین نماز جمعه دانشگاه تبریز در سال ۱۳۳۹ شمسی است علاوه بر این او با ترتیب دادن جلسات تفسیر قرآن و نهج البلاغه و صحیفه سجاده به تربیت جوانان مبارز و مسلمان تبریز همت گماشت که هر یک نقش مهمی در انقلاب اسلامی ایفا کردند. آیت الله شهید قاضی طباطبایی در این باره نوشته است:

«و بر تربیت جوانان همت گماشت و درس تفسیر و صحیفه سجاده داشت و علاقه به قرآن کریم و اهل بیت طاهرین علیه السلام به نحو وافر ابراز می نمود و محبت حقیقی قلبی به قرآن و عترت معصومین علیهم السلام داشت.»

آثار

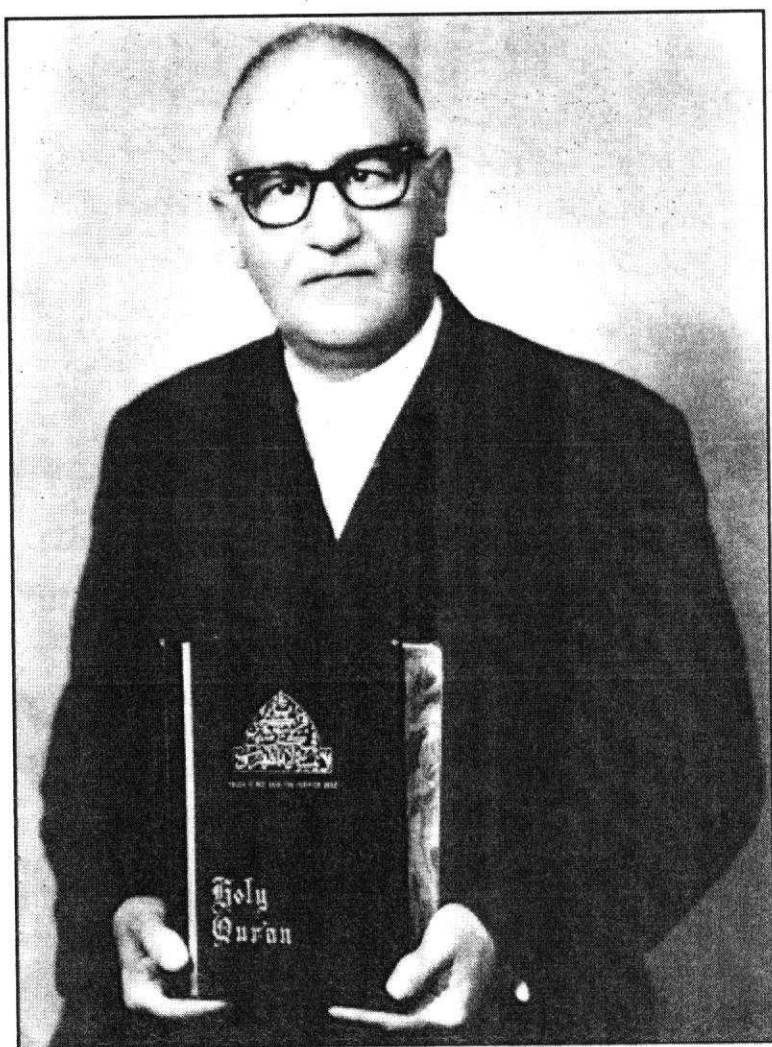
مرحوم سید حسین کهنمویی علاوه بر تفسیر در ریاضیات نیز دست داشت. او پیوسته تا دم مرگ در علوم مذهبی - زبان عربی و تفسیر قرآن - اخبار و احادیث، مشغول مطالعه بود و به زبان های انگلیسی و فرانسه هم تسلط داشت. همچنین تفسیری بر قرآن مجید نوشت که هنوز چاپ و منتشر نشده است. علاوه بر این، شروع به نوشتن تفسیری به زبان انگلیسی کرد که عمرش وفا نکرد آن را به پایان برساند. آیت الله قاضی طباطبایی درباره ذوق ادبی وی نوشته است:

«اشعار آبداری در مراثی سیدالشهدا (ع) سرود و نوحه سرایی بر آن حضرت به زبان ترکی و فارسی نمود و مکتب کربلا را به چاپ رسانیده و منظومه در صرف طبع شده، [دارد] و آثار به نظم انتشار داده که اگر جمع گردد کتاب ضخیم می شود. عقایدش در اصول دین و معارف اعتقادی کاملاً درست و صحیح بود. عشق فراوان به مطالعه تفاسیر قرآن می ورزید و تا آخرین نفس خویش در ترویج دین کوشید...»

اسلوب شعری کهنمویی بیشتر بر رساندن مطالب و مفهوم استوار است تا صنایع لفظی و معنوی، از این رو اشعار او روان، بی تکلف و فاقد پیچیدگی است. در ایام حیات خود مجموعه ای از اشعار نوحه و مرثیه اش را گردآوری و در کتابی به نام «مکتب کربلا» منتشر کرد که بعد از درگذشت او مجدداً چاپ شد و در مدت اندکی نایاب گردید. خوشبختانه

در سال ۱۳۷۷ به کوشش یکی از شاگردان وی آقای عبدیزدانی چاپ جدیدی از این کتاب در دو مجلد منتشر شد.

مجلد دوم «مکتب کربلا» که یک سال بعد در ۱۳۷۸، منتشر شد، حاوی اشعار چاپ نشده مرثیه ترکی و فارسی سیدحسین کهنمویی متخلص به «ریاضی» است. با این حال به نظر می‌رسد هنوز مقداری از اشعار گرانهای این شاعر دلسوخته حسینی باقی مانده و چاپ نشده است. کهنمویی فرزندی نداشت و همسرش نیز در سال ۱۳۸۰ به رحمت الهی پیوست.

مرحوم سیدحسین کهنمویی

مرحوم حسین حسینی که نمونه فرزند معلم
 در روز ۲۵ شوال الحکم ۱۳۹۵ قمری مطابق ۹/۱۸/۵۶ شمسی روز شهادت حضرت
 امام جعفر صادق علیه السلام وفات یافت و در تبریز در قبرستان مارالدق (تفاس)
 بنام سید شهید و برایش نماز خواندم. مدتی بسیار و سید بزرگوار عالم فاضل جلیل القدر
 و دیندار بود و با انجمن دینی و صدقات و امور خیرات درشت و در تفسیر قرآن
 مجید و ملاحج بر تفسیر کلام اهل بیت و در طریقه دین و تربیت جوانان کثرت
 می داشت و در تفسیر و صحیفه سجادیه درشت و علاقه بقرآن کریم و اهل بیت
 علیهم السلام بنحو وافر و باجازه می نمود و محبت حقیقی قلبی بقرآن و عترت
 خصوصاً علیهم السلام داشت و اشعار آردار در مرثیه سید شهید آید که در
 ذوق سران برکت است بزبان ترکی و فارسی نمود. و کتب کربلا، کربلا، کربلا
 و نظیره در صرف طبع شد. و آثار بسیار بنظم آنست در کربلا که اگر جمع گردد
 که به ضخیم شود. معانی در اصول دین و معارف اسلامی و علاقه داشت
 صمیم بدین عشق فراوان میطالع تفسیر قرآن سوره زمر و تا آخر از تفسیر قرآن
 در ترویج دین کوشیده و تا آخر باین علم، تیار و عمامه نیکو داشت
 مردم با بس می پوشیده و چند سال بمرض قلب مبتلا شد و در وصال
 بر پیش از در داشت و قریب بهشت و آن روز بیکه مبتلا شد و در بیمارستان
 (شکوه) در روز شهادت خود را با لذت در روز شهادت و در روز شهادت
 در عقب بدرود گفت و با مادر طاهر بنفشه بیوست اینست مرثیه
 رحمت علی رحمت در سینه در این حسینی اینست بعضی از سوره که خواند از اقوام
 و در جزایر ساکن شده و خودش را از حسینی طاهر بنفشه می خواند

یادداشت شهید آیت الله قاضی طباطبایی در مورد مرحوم سید

حسین که نمونه

جایگاه کهنمویی در ادبیات مرثیه آذربایجان

مرحوم سیدحسین کهنمویی در ادبیات مرثیه آذربایجان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. او شعر و ادبیات را وسیله‌ای برای اصلاح جامعه می‌دانست و از آن برای پیشبرد نهضت اسلامی استفاده می‌کرد. در حقیقت شعر و ادبیات برای او هدف نبود بلکه وسیله‌ای بود برای مبارزه فکری و فرهنگی.

او در اشعارش ملاک‌هایی را مطرح می‌کرد که برای جوانان هدف را مشخص می‌ساخت. او به جوانان متدین و مذهبی خط مشی روشنی ارائه می‌داد. در اشعار مرثیه و نوحه وی دیگر نهضت سرخ عاشورا برای گریه و حزن نبود. او آنچه از کربلا مطرح می‌کرد درد روز و ضرورت مبارزه علیه حکومت فاسد پهلوی بود. در مقدمه دیوانش که در ایام حیاتش به چاپ رسید، نوشته است:

«کاسه صبر حسین (ع) در برابر طغیان و سرکشی و استبداد رهبران قوم لبریز گردید. خاموش نمودن فتنه و فساد که ممالک اسلامی را فرا گرفته بود، غیرمقدور می‌دید و سکوت خود در برابر ظلم، امضای ظلم و گناه کبیره می‌دانست تا کلمه حق را اعلام و بر علیه باطل قیام نمود، با کشته شدن خود راه سعادت را بر روی طالبان حق باز و طرفداران واقعی حق را سرافراز فرمود، معنی و مفهوم آزادی و حریت را با خون خود نگاشت و پرچم آزادی حقیقی را در مرز مشارکت دنیابین زمین و آسمان برافراشت، طالبان حق را از قیود عبودیت و یوغ بندگی رهانید و از حضيض خواری و ذلت به او شرف و عزت رسانید».

در مکتب امام حسین که سیدحسین کهنمویی آن را نشر و رواج می‌داد، کتاب خداوند و اهل بیت (ع) در کنار هم و با هم چونان دلیل راه و هادی نجات مطرح می‌شدند. در این مکتب نه عزاداری بی قرآن ارزش داشت و نه قرآن بی اهل بیت. عشق به ائمه معصومین (ع) و ترویج پابندی به احکام اسلامی مورد تاکید کهنمویی بود. تک تک سروده‌های او حاوی پیامی و نکته‌ای عبرت آموز برای مخاطبان خود است. در اشعار مرثیه وی اهل بیت (ع) منادیان آزادی و آزادگی و ظلم ستیزی هستند. بر این اساس و آموزه‌ها بود که اغلب شاگردان این شاعر و مفسر دلسوخته حسینی از چهره‌های شاخص و انقلابی در نهضت اسلامی در آذربایجان به رهبری امام خمینی و شهید قاضی طباطبایی به حساب می‌آیند. مرحوم سیدحسین کهنمویی علاوه بر مبارزان مسلمان تبریز، با مبارزان و فعالان تهران نیز

در ارتباط بود. برخی از اشعار انقلابی سیدحسین کهنمویی در تهران توسط شیخ حسین لنگرانی تکثیر و توزیع می‌شد.^۱ بدون تردید سیدحسین کهنمویی «سمبل ادبیات مقاومت سرخ شیعی آذربایجان» در دوران پهلوی است. موضوع جالب در مورد کهنمویی و اشعارش آن است که برخی سروده‌های او بدون آن که کسی شاعر آن را بشناسد دهان به دهان در اندک زمانی در سراسر ایران منتشر می‌شد که نمونه‌ای از آن همین نوحه معروف روز عاشورا است:

«از حرم تا قتلگه زینب صدا می‌زد حسین

دست و پا می‌زد حسین زینب صدا می‌زد حسین»

تضمین که وی نموده است.

و یا شعر معروف:

«زائرین قبر من این شام عبرت خانه است

مدفنم آباد و قصر دشمنم ویرانه است...

زینت بخش حرم حضرت رقیه سلام‌الله علیها است.^۲

در این جا برای آشنایی با شعر این مفخر ادبیات آذربایجان نوحه‌ی معروفی از وی را، شعری از جلد دوم «مکتب کربلا» آورده‌ایم و امیدواریم همه اشعار وی در اختیار همگان قرار گیرد.

نور کدن چخماقون ممکن دگول اینجتمه جان ای اوخ

نور کدن چخماقون ممکن دگول اینجتمه جان ای اوخ^۳

پر آج اوز آچدیقون بیر یاریه اول سایان ای اوخ

امان ای اوخ- امان ای اوخ- امان ای اوخ- امان ای اوخ

اگرچه ظاهراً اوخ سان ولی چوخ قیمتون واردور

بوگون انجام خدمتده بیوک جدیتون واردور

۱. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، پرونده شماره بازایی ۱۲۴۹۰، ص ۶۴.

۲. امید آنکه بزودی سایه شوم سلفی‌های تکفیری از سر مسلمانان کوتاه شود.

۳. مکتب کربلا، ج ۲، به کوشش حاج محمدحسین عبد یزدانی، تبریز، ۱۳۷۹، صص ۱۳۳-۱۳۰. (مطلع از مرحوم هندی و بقیه از مرحوم کهنمویی می‌باشد. مرثیه سرایان دیگری هم این مطلع را تضمین نموده اند که در مجموعه دیگر به امید وخواست خداوند پرداخته خواهد شد.)

پیام حقّه حاملسن نه عالی رُتبتون واردور
 گلوب خوش گلمیسن ایتدون حسینی شادمان ای اوخ
 دگول قلبیم منیم عادی مکان، حق تکیه گاهی دور
 بو پاره پاره سینم مخزن علم الهی دور
 وجودیم سربه سر آیات توحیدون گواهی دور
 عجب قیمتلی یرده اگلشوب ایتدون مکان ای اوخ
 بویر- گوگ حقدور حق خالق بی مثل و یکتا حق
 پیمبر اوغلیم نولدوردولر ائت منی ناحق
 نوروک قانیم آخار معناده نقش ایلر یره یاحق
 بنای باطلی محو ایتدی حق اولسون عیان ای اوخ
 یوزوم گرد و غبارین قانمیلله شستشو ویرم
 سرافراز ایلرم اسلامیه آبرو ویرم
 نوروک قانین پیمبر اکدیقی گلزاره سو ویرم
 مبادا غنچه لر سولسون پوزولسون گلستان ای اوخ
 نوروک قانین سپر فواره تک بو نحر منحوریم
 ایدر کشف حقیقت اهل حقّه قلب مجروحیم
 رضایم چخمیه تیزگج بدنندن آیریلاروحیم
 شکسته دل اولان هر آن مکان و لامکان ای اوخ
 مقام قرب حقّی دین یولوندا نولمین بولمز
 جهاندا شاد اولار کافر قیامتده یوزی گولمز
 نولر جنّ و بشر بیر ذات حیّ لایموت نولمز
 جهان فانی اولار من قالمارام سن قالماسان ای اوخ
 گلنده مزده ویردون گلماقون مسرور خوش گلدون
 نشیمنگاهوی گوردون نوروک باشینده بوش گلدون
 بویرده میزبان اول ایله هر مهمانه خوش گلدون
 گلنده زخم تیغ و خنجر و زخم سنان ای اوخ

هامی بند اولمش اوخلاردان واروندور امتیاز ای اوخ
 سو یوخ قان عاشقه ویردون که آلسون دستماز ای اوخ
 مقام قُربده قیلسون ایکی رکعت نماز ای اوخ
 که بیلسونلر مسلمان ئولدورور اسلامیان ای اوخ
 دیدیم من فاسق و فاجردن اسلامه امام اولماز
 دیدی بونلار یزیددن غیره بیزدن احترام اولماز
 مخالف شخصی ئولدوروروخ حیاتنده دوام اولماز
 لب عطشان ئولدورلر کوفه اهلی شامیان ای اوخ
حسین کهنموئی شهرتیم دینمده یکرنگم
 ره شعر و ادب سیر ایلین موقعده پالنگم
 ولی بیر بوردا استاد شباهنگه^۱ هماهنگم
 ئورکدن چخماقون ممکن دگل اینجتمه جان ای اوخ

۱. شعرای مرثیه‌سرای نامی تبریز مطلعی که مرحوم عبدالرحیم شباهنگ تبریزی متخلص به هندی سروده است را تضمین نموده‌اند. ان‌شاء الله به زودی این تضمین‌ها در مجموعه‌ای منتشر خواهد شد.